

XX. ročník konference paměťových organizací v polské Křížové

Výroční konferenci uspořádala Nadace Křížová pro evropské porozumění (Fundacja Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego), která vznikla jako výraz snahy o polsko-německé smíření. Její název je odvozen od dolnoslezské obce Křížová (Krzyżowa) ležící poblíž Svidnice (Świdnica). Místo, které bylo do roku 1945 součástí Německa, je spojeno s německým právníkem Helmutem Jamesem von Moltke. S přáteli vytvořil protinacistickou odbojovou skupinu, která byla později ve vyšetřovacích spisech Gestapa označena jako Kruh z Křížové (Kreisauer Kreis / Krąg z Krzyżowa).

Členové zmíněné odbojové skupiny vycházeli z křesťanských a demokratických principů. Jejich schůzky se konaly také na usedlosti rodiny von Moltkeových v Křížové. Majitel panství pocházel ze starého meklenburského šlechtického rodu. Jeho otcem byl velkostatkář Helmut von Moltke, matka byla dcerou hlavního soudce Jihoafrické unie Jamese Rose Innese, který byl skotského původu. Rodiče byli stoupcem Křesťanské vědy (Christliche Wissenschaft), náboženského hnutí založeného na nauce americké léčitelky a myslitelky Mary Baker Eddyové.

Helmut James von Moltke vystudoval práva. V roce 1931 se oženil s Freyou Deichmannovou. Roku 1934 složil advokátskou zkoušku, o rok později se odmítl stát soudcem,



Centrum evropského porozumění v Křížové (foto: Petr Blažek)

aby nemusel vstoupit do nacistické strany. V Berlíně si otevřel advokátní praxi. Zabýval se mezinárodním právem, pomáhal uprchlíkům před nacismem. V druhé polovině třicátých let navštěvoval Velkou Británii, kde studoval v Londýně a na Oxfordu.

Po vypuknutí druhé světové války se Helmut James von Moltke a jeho přátelé zabývali plány na

obnovení demokratického státu po předpokládané porážce Německa ve druhé světové válce. Snažili se také kontaktovat britské a americké diplomaty. Někteří členové skupiny se rovněž zapojili do příprav operace Valkýra, tedy neúspěšného atentátu na Adolfa Hitlera 20. července 1944. Ačkoliv mezi nimi Helmut James von Moltke jako přesvědčený stoupenec

Helmuth James von Moltke před soudem 10. ledna 1945 (foto: Wikimedia Commons)

Venkovní výstavu v Křížové připravilo Muzeum polské historie ve Varšavě (foto: Petr Blažek)

nenásilí nefiguroval, byl 11. ledna 1945 za údajnou účast na spiknutí proti Hitlerovi odsouzen k smrti a o dvanáct dnů později v berlínské věznici Plötzensee popraven.¹

Po druhé světové válce znarodil velkostatek polský stát a hospodařil na něm místní státní statek. Budovy postupně chátraly. Od šedesátých let se o historii Kruhu z Křížové začali více zajímat nejen polští a němečtí historici, ale také badatelé z dalších zemí. Helmuth James von Moltke se postupně stal jednou z nejznámějších postav německé protinacistické rezistence.² Již na konci osmdesátých let se ve východoněmeckém studentském evangelickém prostředí a polském studentském katolickém prostředí objevily první vážné snahy o využití areálu v Křížové jako místa setkávání mládeže z obou stran rozdělené Evropy i místa pro vybudování památníku připomínajícího protinacistický odboj.

Přelomovou událostí se stala bohoslužba v Křížové, které se 12. listopadu 1989 zúčastnili západoněmecký kancléř Helmut Kohl a polský premiér Tadeusz Mazowiecki. Setkání se konalo ve vzrušené atmosféře bezprostředně po pádu Berlínské zdi. Výsledkem byla podpora projektu mezinárodního centra v Křížové, k němuž se připojila také východoněmecká vláda a řada nevládních organizací z několika států. V roce 1990 byla založena nadace, která postupně rekonstruovala celý areál, kde se nyní pořádají různé semináře, výstavy, koncerty a další kulturní akce. Jeho



hlavní funkcí je poskytnout prostor pro setkávání žáků a studentů z různých evropských států.

Nadace v Křížové připravila ve spolupráci s dalšími partnery již dvacet ročníků konference, na níž vystupují zástupci paměťových institucí z celého světa. Letošní ročník se konal od 29. března do 1. dubna. Byl věnován zejména tématu povstání, protestů a rezistence a jejich připomínání v západoevropských

a východoevropských muzeích a památnících. Na konferenci vystoupilo přibližně dvacet zástupců paměťových institucí. Zúčastnilo se jí několik významných historiků včetně znalce německého protinacistického odboje prof. Petera Steinbacha. Její součástí byla prezentace řady badatelských a vzdělávacích projektů či návštěva míst paměti ve Vratislavi spojených s druhou světovou válkou.³
Petr Blažek

1 Blíže SKONIECZNI, Tomasz (ed.): *(Nie)obecne dziedzictwo. Rozważania o Kręgu z Krzyżowej*. Fundacja „Krzyżowa“ dla Porozumienia Europejskiego, Wrocław 2017.

2 Srov. ROON, Ger van: *Neuordnung im Widerstand. Der Kreisauer Kreis innerhalb der deutschen Widerstandsbewegung*. Oldenbourg Verlag, München 1967.

3 O činnosti Nadace Křížová pro evropské porozumění blíže viz <https://www.krzyzowa.org.pl/> (citováno k 4. 5. 2023).